

УДК 336.225:338.124.4(477)

І. М. Салуквадзе,

старший викладач,

*Луганський державний інститут
житлово-комунального господарства*

ВИЗНАЧЕННЯ ДОМІНАНТ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Досвід розвитку багатьох країн свідчить про те, що від успішності формування та ефективності системи партнерських стосунків приватного підприємництва, влади, громадянського суспільства в соціальній сфері значною мірою залежить рівень і якість життя населення та соціальна стабільність. Актуальність реалізації публічно-приватного партнерства обумовлена гострою необхідністю залучення приватного сектора економіки для реформування житлово-комунального господарства України, бо воно потребує значних інвестицій внаслідок високого рівня зношеності основних фондів. В умо-

вах фінансово-економічної кризи держава не в змозі забезпечити належний рівень капіталовкладень за рахунок бюджетних коштів, а власних коштів комунальних підприємств для реалізації інфраструктурних проектів недостатньо, тому і набувають актуальності наукові дослідження домінант розвитку публічно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві (ЖКГ).

В останній час проблемами розвитку ЖКГ займаються багато вчених, серед яких слід відзначити: С. Богачова, Е. Жданко [1], Т. Джулай [2], З. Герасимчук [3], Г. Волинського [4], Г. Семенову [5], О. Бог-

© І. М. Салуквадзе, 2010

му [6], Т. В. Чижову [7], Є. Черевикова [8] та інших, але публічно-приватне партнерство як інструмент розвитку ЖКГ розглядається недовго і потребує більш глибоких науково-аналітичних досліджень, особливо під час визначення домінант.

Метою даної статті є дослідження процесу публічно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві та визначення домінант його розвитку.

На рис. 1 наведено систему соціально-економічних відносин між споживачами та постачальниками ЖКГ з урахуванням впливу публічно-приватного партнерства.

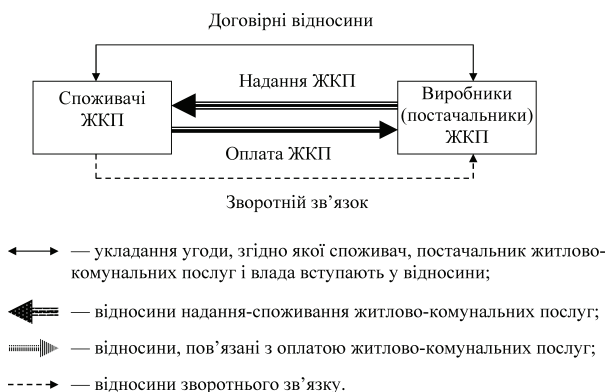

Рис. 1. Система соціально-економічних відносин між споживачами, постачальниками житлово-комунальних послуг і владою в межах публічно-приватного партнерства

Основними причинами впровадження публічно-приватного партнерства в житлово-комунальне господарство України є [2]: невідповідність відносин у сфері ЖКГ змінам в економіці держави та відсутність їхньої інтегрованості в систему ринкових відносин внаслідок надзвичайної соціальної значущості, а отже політизованості галузі; енергетична неефективність житлового фонду та комунальної інфраструктури, високий рівень зношеності мереж і обладнання, які використовуються для надання житлово-комунальних послуг, внаслідок історично сформованих низьких цін/тарифів на паливні ресурси (газ, нафту тощо), що донедавна застосовувалися в Україні; недосконалість системи державного регулювання на ринках природних монополій у сфері водо-, теплопостачання та водовідведення, зокрема тарифної політики у цій сфері, яка не стимулює енергозбереження і не передбачає наявності інвестиційної складової; відсутність системи економічної мотивації ефективного управління підприємствами житлово-комунального господарства і житловими будинками внаслідок гальмування запровадження ринкових відносин на ринку житлово-комунальних послуг; штучна монополізація діяльності у сфері житлових послуг і, як наслідок,

нездатність населення та держави впливати на їхню якість; нерозвиненість сучасних форм ефективного управління житлом і підприємствами житлово-комунального господарства (оренда, управління, концесія тощо) в умовах конкурентного ринку, відсутність у підприємств галузі досвіду підготовки та реалізації інвестиційних проектів.

Таким чином, сфера ЖКГ є перспективним напрямом розбудови механізмів публічно-приватного партнерства в сучасних умовах розвитку економіки України з огляду на: зосередженість інтересів держави, населення та бізнесу в даній сфері; катастрофічний стан ЖКГ, невідповідність якості надання послуг мінімальним стандартам життя; акумуляцію негативного впливу проблем ЖКГ на економічний та соціально-демографічний розвиток; обмеженість та неефективність бюджетного фінансування сфери; низьку економічну ефективність діючих форм господарювання у сфері ЖКГ. На рис. 2 побудована схема здійснення публічно-приватного партнерства в ЖКГ.

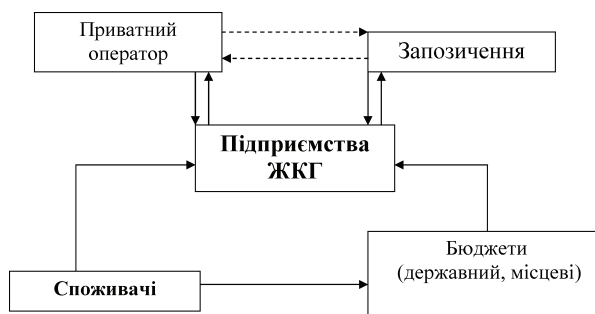

Рис. 2. Схема здійснення публічно-приватного партнерства в ЖКГ

Залучення приватного сектора до розвитку сфери ЖКГ, незважаючи на обережне ставлення до цього суспільства, відповідає рекомендаціям Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи, де зазначено, що приватний сектор здатний надавати комунальні послуги, які відповідають стандартам Європейського Союзу; він може суттєво зменшити вартість цих послуг і поліпшити їхню якість, сприяти інноваціям та урізноманітненню товарів і послуг; підприємства, де існує публічно-приватне партнерство, допомагають забезпечити постійну послідовну діяльність на рівні місцевого управління, колективний контроль в інтересах громади й більшу ефективність у справі забезпечення товарами та послугами.

Приватний сектор може не лише віднайти кошти, необхідні для модернізації та розвитку ЖКГ, а й запровадити на підприємствах галузі сучасні методи господарювання. Перевагами залучення приватного сектора до фінансового забезпечення розвитку ЖКГ є: зменшення ризику неефективного витрачання коштів; забезпечення ефективного управління дер-

жавною/комунальною власністю; збільшення податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів; передача сучасних ефективних технологій від інвесторів державному/комунальному сектору; збереження навколишнього середовища через використання інноваційних технологій та енергозбереження; створення конкурентного середовища, що стимулює ринкову поведінку, здібності та інновації.

З метою поглиблення демонополізації у сфері обслуговування житлового фонду в регіонах проводяться конкурсні відбори обслуговуючих підприємств, проте у переважній більшості населених пунктів до теперішнього часу зберігається монополія комунальних ЖЕКів, які виступають одночасно у ролі замовника і надавання послуг, тобто виступаючи виконавцем послуг, самостійно контролюють їхнє виконання. Так, станом на 1 липня 2009 р. до утримання житлового фонду залучено 432 приватних підприємства, із них найбільше в Донецькій (97), Житомирській (24) та Київській (24) областях [3]. Водночас у Черкаській, Львівській, Волинській, Хмельницькій, Чернівецькій, Запорізькій, Закарпатській областях та м. Севастополь цьому питанню не приділяється належної уваги. Стимулює розвиток ринкових відносин слабка підтримка з боку органів місцевого самоврядування та недосконалість існуючої законодавчої бази.

Позитивним прикладом у даному напрямку є поява на ринку надання послуг із управління житловим фондом потужних компаній, які мають значні оборотні кошти та можливість працювати одночасно в декількох населених пунктах. Зокрема, корпорація «КомЕнерго» надає послуги з управління і утримання житлового фонду в містах Харкові, Тернополі, Житомирі, Краматорську, Бердянську, Мелітополі, інвестує власні кошти та має можливість залучати в галузь довгострокові інвестиції на заходи, що забезпечують якісне обслуговування населення, енергозбереження, якісне утримання житлового фонду, оптимізацію витрат, ефективну організацію праці тощо.

Найпоширенішими формами публічно-приватного партнерства в житлово-комунальному секторі є створення регіональних компаній і запровадження делегованих форм управління, що, як правило, застосовуються у сфері водо- і теплопостачання. Концепцією розвитку державно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві України серед основних форм залучення приватного сектора розглядаються оренда, управління, концесія, надання консалтингових послуг, утворення спільних підприємств тощо.

У той же час слід зазначити, що об'єктивно не всі з перелічених форм можуть найближчим часом набути істотного поширення в Україні. Зокрема, важко не погодитися з Г. Волинським, який визна-

чає основні обмеження на впровадження концесійної форми в житлово-комунальній сфері та обґрунтовує доцільність створення умов для функціонування «приватних малих підприємств ремонтного профілю на низовому рівні ЖКГ» [4].

Серед основних різновидів публічно-приватного партнерства (ППП) в житлово-комунальній сфері міжнародна практика виділяє: партнерства, що мають на меті впровадження пріоритетних проєктів щодо модернізації комунальної інфраструктури шляхом залучення фінансових коштів і обладнання; партнерства, що мають на меті впровадження спеціального менеджменту, яким володіє приватний сектор, для реалізації великих комплексних програм і проєктів у сфері ЖКГ; партнерства, що спрямовані на впровадження приватним сектором нових технологій у сфері ЖКГ; соціальне партнерство — спільна участь держави, органів місцевого самоврядування і приватного партнера в наукових дослідженнях, розробленні нормативно-правової бази, підвищенні свідомості громадськості тощо.

Для кожного конкретного проєкту має бути обрана своя форма PPP із урахуванням мети залучення приватного бізнесу і збалансованого розподілу ризиків і результатів між сторонами. Розвиток PPP у сфері ЖКГ потребує створення відповідних умов, за яких приватний інвестор готовий вкладати кошти і час у реалізацію проєктів у зазначеній сфері, а держава буде впевнена у ефективності його діяльності.

Міжнародні фахівці з реалізації інфраструктурних проєктів у сфері водопостачання та водовідведення на засадах PPP визначили основні змінні, що значно впливають на життєздатність структур PPP. Розглянемо їх більш детально (рис. 3).

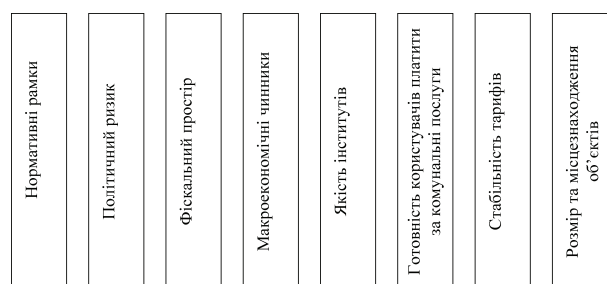

Рис. 3. Основні змінні, що впливають на життєздатність структур публічно-приватного партнерства [8]

Нормативні рамки. Сприятливе для впровадження PPP нормативне середовище передбачає наявність відповідного законодавства та ефективної судової влади, здатних забезпечити визначення та захист приватних інвестицій і прав власності загалом і в інфраструктурних проєктах зокрема; наявність

доступних механізмів вирішення спорів; прозорість і послідовність економічної політики держави в конкретних сферах економічної діяльності і т. д.

В Україні переважно відсутні нормативно-правові рамки для реалізації PPP. Про це свідчить міжнародний рейтинг конкурентоспроможності, відповідно до якого Україна посідає 120 місце (із 133 країн) за якістю інституціонального середовища. За складовими інституціонального середовища найбільше занепокоєння викликає захист та реалізація права власності (127 місце), незалежність судової гілки влади (123 місце), прозорість урядової політики (107 місце), захист інтересів міноритарних акціонерів (132 місце) [5, 6].

Крім того, в Україні відсутній рамковий закон, який визначав би засади взаємодії держави і приватного сектора в рамках публічно-приватного партнерства. Після скасування прийнятого 25 червня 2009 р. Закону України «Про загальні засади державно-приватного партнерства» Верховна Рада України ухвалила лише у першому читанні рамковий Закон України «Про основні засади взаємодії держави з приватними партнерами», який не дає вичерпного переліку сфер застосування та видів договорів, що укладаються у рамках публічно-приватного партнерства, частково вступає у протиріччя з Господарським кодексом України та іншими нормативно-правовими актами [10].

Чинна в Україні нормативно-правова база в цілому унормовує господарські відносини між державою та бізнесом в Україні рядом законів та нормативних актів, серед яких можна виділити Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Бюджетний кодекс України, Закон України «Про оренду державного та комунального майна», Закон України «Про концесії», Закон України «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг», Закон України «Про управління державним та комунальним майном», Закон України «Про фінансовий лізинг», Закон України «Про угоди про розподіл продукції», Постанова КМУ від 17.10.2008 р. «Про затвердження Положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти». Серед основних нормативних актів, які визначають відносини у житлово-комунальній сфері, слід виділити Закон України «Про теплопостачання», Закон України «Про питну воду та питне водопостачання», Закон України «Про житлово-комунальні послуги», Закон України «Про природні монополії», Закон України «Про ціни та ціноутворення» та ін. [11–15].

Із 2004 р. Україна залишається країною з високим рівнем політичних ризиків, що пояснюється відсутністю суспільної єдності та консолідації політичних сил. Неможливість вчасного прийняття актуальних законодавчих актів Верховною Радою України через відсутність стабільної коаліції та парла-

ментської більшості, а також високий ступінь чутливості економічної кон'юнктури до політичних циклів, що доповнюються факторами поширення глобальної фінансово-економічної кризи, вкрай ускладнюють реалізацію проектів на основі PPP.

Фіскальний простір визначається можливостями держави забезпечувати фінансування PPP проектів без негативного впливу на її фінансовий стан. У ЖКГ України тарифи часто не дозволяють покривати витрати на надання послуг. Отже, держава з метою фінансової підтримки інфраструктурних проектів може вдаватися до грантів, субсидій, міжбюджетних трансфертів та іноземного запозичення. Але в умовах фінансово-економічної кризи і швидкого нагромадження державного боргу у 2009 р. (станом на 1 січня 2010 р. державний борг становив 211,6 млрд грн і перевищив граничний рівень у 192,9 млрд грн, визначений Законом України «Про державний бюджет України на 2009 рік») можливості державного бюджету України є вкрай обмеженими, що утруднює реалізацію таких форм PPP, які пов'язані зі спільним фінансуванням проектів державою і приватним сектором. Зокрема, видатки на підтримку житлово-комунального господарства було профінансовано лише на рівні 84,0 %.

Макроекономічні чинники. Макроекономічні індикатори виступають детермінантами реалізації PPP проектів тією мірою, якою вони впливають на прибутковість проектів, рівень доступу до кредитних ресурсів, ступінь невизначеності середовища, стан державних фінансів, рівень трансакційних витрат, платоспроможність населення, конвертованість національної валюти тощо. Серед основних макроекономічних факторів на ефективність інфраструктурних PPP проектів найбільше впливають динаміка ВВП, конвертованість валюти, коливання обмінного курсу та відсоткових ставок, темп інфляції.

Економіка України у 2009 р. характеризувалась істотним скороченням реального ВВП (за попередніми оцінками ВВП скоротився на 14,0 %), зростанням споживчих цін (12,3 %), значними коливаннями обмінного курсу гривні (незважаючи на те, що НБУ витратив понад 10,0 млрд дол. США на підтримку гривні, в результаті чого валютні резерви зменшилися на 16,0 %, до рівня 26,5 млрд дол. США), збитковістю підприємств, яка зросла в 1,9 рази і, за попередніми оцінками, досягла 15,0 % ВВП [14]. Означені тенденції супроводжувалися зниженням рівня кредитування реального сектора економіки, високими відсотковими ставками, впливом фінансових ресурсів із банківської системи (лише скорочення депозитів юридичних осіб становить 18,0 %). За таких умов залучення приватних інвесторів до реалізації інфраструктурних проектів вбачається вкрай проблематичним.

Готовність користувачів платити за комунальні послуги. Серйозною перешкодою для реалізації PPP проектів у житлово-комунальному господарстві України є практика несплати населенням рахунків за надані послуги та великий розмір нагромадженої заборгованості. Так, близько 25,2 % населення України має заборгованість зі сплати послуг ЖКГ. За даними Держкомстату України, заборгованість населення підприємствам усіх форм власності станом на 10 січня 2010 р. становила 10,6 млрд грн і зросла протягом попереднього року на 21,5 % [16].

Стабільність тарифів. Фактично у сфері житлово-комунальних послуг України відсутні ринкові відносини, а тариф не виконує функцію економічного регулятора. Це обумовлює неоптимальну для суспільства поведінку суб'єктів, що здійснюють діяльність на ринках тепло-, водопостачання та водовідведення. Тарифи на житлово-комунальні послуги в більшості регіонів України не покривають собівартості послуг, майже у всіх тарифах відсутня інвестиційна складова, що не стимулює підприємства до ефективної діяльності, енергозбереження та не дає змоги підприємствам галузі планувати і здійснювати заходи з модернізації обладнання та мереж, запроваджувати енергоефективні технології та обладнання.

Ефективне впровадження механізмів PPP у сфері ЖКГ вимагає інституціональної підготовленості середовища, яка передбачає поширення ідеології партнерства, нормативно-правове та методичне забезпечення процесу реалізації PPP, політичну та економічну стабільність, готовність усіх потенційних учасників до впровадження перспективних форм PPP. Урегулювання нормативно-правової бази наряду із забезпеченням прозорості діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, реалізацією пілотних проектів PPP на об'єктах житлово-комунального господарства, широким розповсюдженням набутого досвіду, а також організацією широкої роз'яснювальної роботи серед населення з питань реформування житлово-комунальної сфери і підвищення культури ресурсо- і енергозбереження, дозволять розв'язати численні проблеми реформування житлово-комунальної сфери в Україні на основі залучення приватних інвестицій [17].

Пріоритетними напрямками реалізації широкого спектру форм PPP у сфері теплопостачання виступають підвищення енергоефективності виробництва і транспортування теплової енергії, використання нетрадиційних джерел енергії, запровадження систем регулювання та обліку споживання. У контексті формування механізму PPP великого значення набуває залучення у сферу ЖКГ України енергосервісних компаній (державної або приватної форми власності), які здатні відіграти важливу роль у фінансуванні розвитку теплоенергетичного секто-

ра. Мета такого залучення — реалізація комплексних рішень, спрямованих на скорочення витрат енергозбереження, а оплата їхньої діяльності пов'язана з ефективністю реалізованих рішень. Енергосервісна компанія може надавати такі послуги, як енергетичний аудит і аналіз стану об'єкта; розробка та реалізація проектів енергозбереження в секторі теплопостачання; проектування та установка обладнання та устаткування; розробка бізнес-планів, спрямованих на отримання комунальним підприємством фінансування проектів енергозбереження; управління та експлуатація об'єктів; моніторинг енергозбереження тощо. Окремим вагомим напрямом удосконалення сектора теплопостачання на основі концепції PPP та інструментом стимулювання енергозбереження має стати проведення державного комплексного енергоаудиту систем теплопостачання з економічною оцінкою варіантів розвитку систем незалежно від теплозабезпечувальних організацій. Зазначений енергоаудит дозволить оптимізувати витрати, а також не лише виявити потенціал енергозбереження системи теплопостачання, а й сформулювати конкретні бізнес-плани, щоб отримати кредити для впровадження енергоефективних технологій та модернізації обладнання.

Для більш широкого впровадження форм PPP необхідно створити національний реєстр об'єктів за відповідними територіями, секторами, процесами і проектами, а також сформулювати економічний механізм добровільної сертифікації систем управління, процесів, проектів, технологій, послуг і персоналу у сфері ЖКГ, спрямований на підвищення якості управління, реалізацію комплексного моніторингу розвитку та функціонування всіх об'єктів, розвиток системи підвищення кваліфікації відповідних фахівців тощо.

Публічно-приватне партнерство в Україні має стати каталізатором активності, тим атрактором утворення партнерських структур, що сприятиме розвитку економіки та соціальної сфери. Це можливо за умови законодавчого визначення правових, економічних і організаційних засад функціонування PPP у спеціальному законі про розвиток PPP. Після прийняття спеціального закону потребують нормативного врегулювання особливості PPP в окремих галузях економіки, а також законодавче вдосконалення механізмів PPP (концесія, угоди про розподіл продукції, спільна діяльність тощо).

Для розвитку державно-приватного партнерства в Україні необхідно: закріпити принципи PPP у державних і регіональних стратегіях соціально-економічного розвитку; створити сприятливе інституційне середовище PPP; розробити й удосконалити його нормативно-правову базу; забезпечити державну підтримку та гарантії держави партнерам із при-

ватного сектора; створити державний орган із питань ППП, а також інститути громадянського суспільства, необхідні для його діяльності: об'єднання, асоціації, союзи, експертні й консультативні комітети; запровадити публічний контроль за виконанням договірних зобов'язань усіма учасниками-партнерами.

У стратегії реалізації державно-приватного партнерства повинні бути відображені: загальні напрями і сфери ППП, види й обсяги послуг, які надаватимуться у рамках ППП, передбачувані форми партнерства; основоположні принципи функціонування ППП; пріоритетність інтересів держави, ефективний розподіл ризиків між сторонами, політична підтримка держави, партнерський, рівноправний і транспарентний характер відносин; економічна (соціальна) ефективність реалізації проєктів ППП.

Головними принципами нормативно-правового забезпечення мають бути: незмінність форми власності та цільового призначення об'єкта, який споруджується, модернізується чи управляється за допомогою механізмів ППП протягом усього строку партнерства; справедливий розподіл ризиків, пов'язаних із виконанням договорів ППП; справедливий розподіл результатів діяльності між державою і приватним сектором [8].

Потребує розроблення концепція розвитку державних фінансових інститутів, яка, зокрема, повинна передбачати пріоритети кредитної політики державних банків, розвитку та діяльності державних лізингових компаній, встановлювати критерії ефективності їх діяльності, давати оцінку необхідності й обсягу подальшого зростання їхнього капіталу.

З метою підвищення ефективності використання державних фінансових ресурсів у рамках ППП, розширення доступу суб'єктів підприємництва до фінансових ресурсів держави доцільно сформувати Інвестиційний фонд України, що значно збільшить можливості бізнесу щодо реалізації великих інвестиційних проєктів через механізми прямого фінансування, кредитування, а також надання державних гарантій. Для реалізації заходів державної підтримки ППП доцільним є створення державного венчурного інноваційного фонду, який буде фінансувати відібрані на конкурсній основі венчурні інноваційні фонди приватних інвесторів; надавати на конкурсній основі бюджетні субсидії на створення закритих пайових інвестиційних фондів, які можуть формуватися органами місцевого самоврядування в рамках створення й розвитку інфраструктури малих підприємств.

Застосування результативних механізмів взаємодії держави та бізнесу в соціальній сфері є одним із засобів розв'язання соціальних проблем в Україні, що потребує активізації соціальної відповідальності бізнесу та некомерційних організацій. Із цією метою необхідно: розробити заходи стимулювання розвит-

ку саморегулювання соціальної відповідальності; розробити і впровадити програми зовнішнього стимулювання соціальної відповідальності підприємства (зокрема програми економічної мотивації, програми переконання або залучення до соціального партнерства та діалогу), що дасть можливість мобілізувати додаткові фінансові та трудові ресурси для розв'язання соціальних проблем.

Саме у взаємодії держави і приватного сектора, об'єднанні їхніх зусиль і ресурсів має реалізуватися спільне бачення тих принципів господарювання, які дадуть змогу гармонійно поєднати інтереси держави, бізнесу і громадянського суспільства. Такого поєднання можна досягти шляхом публічного контролю за виконанням договірних умов партнерства всіма його учасниками і гарантій їх дотримання на засадах прозорості та інформаційної відкритості.

Публічно-приватне партнерство — найкоротший шлях до залучення банківських і приватних коштів у житлово-комунальну галузь. Модернізувати інженерну інфраструктуру неможливо без залучення значних коштів. Україна має альтернативу: або вкладати в модернізацію та реконструкцію житлово-комунальної інфраструктури бюджетні кошти, які надходять до державної казни з кишень платників податків, таким чином збільшуючи навантаження на споживачів житлово-комунальних послуг, або ж використовувати для цього кредитні та інвестиційні ресурси, спрямовуючи бюджетну підтримку на залучення в галузь приватного сектора. На рис. 4 побудовано схему залучення коштів у межах публічно-приватного партнерства.

Рис. 4. Схема залучення коштів у межах публічно-приватного партнерства

Таким чином, узагальнюючи проведені дослідження, визначимо основні доміанти розвитку публічно-приватного партнерства в житлово-комунальній сфері (рис. 5) та мотиви і стимулюючі фактори (табл. 1).

Впровадження публічно-приватного партнерства в житлово-комунальну сферу дозволить отримати такі результати: зниження споживання енергоресурсів в будівлях; залучення фінансових коштів для модернізації будівель; поліпшення характеристик житлового фонду; запровадження пе-

Таблиця 1. Мотивація та стимулюючі фактори розвитку публічно-приватного партнерства в ЖКГ

	Мотивація	Стимулюючі фактори
Держава	Зменшення енергоспоживання в будівлях Зменшення імпорту природного газу Підвищення рівня енергетичної безпеки	Необхідність надання бюджетної підтримки на стимулювання енергозберігаючих заходів
ОМС	Покращення стану житлового фонду Позбавлення «головного болю» в питаннях обслуговування житла	Складність створення ОСББ, проведення роз'яснювальної роботи з населенням
Приватний оператор	Прибуток. «Довгий» бізнес	Недосконале регулювання (тарифна політика, відповідальність, правове регулювання)
Споживачі	Покращення умов проживання. Економія на оплаті житлово-комунальних послуг	Відсутність приладів обліку. Залежність в отриманні послуг від оплати за них сусідів

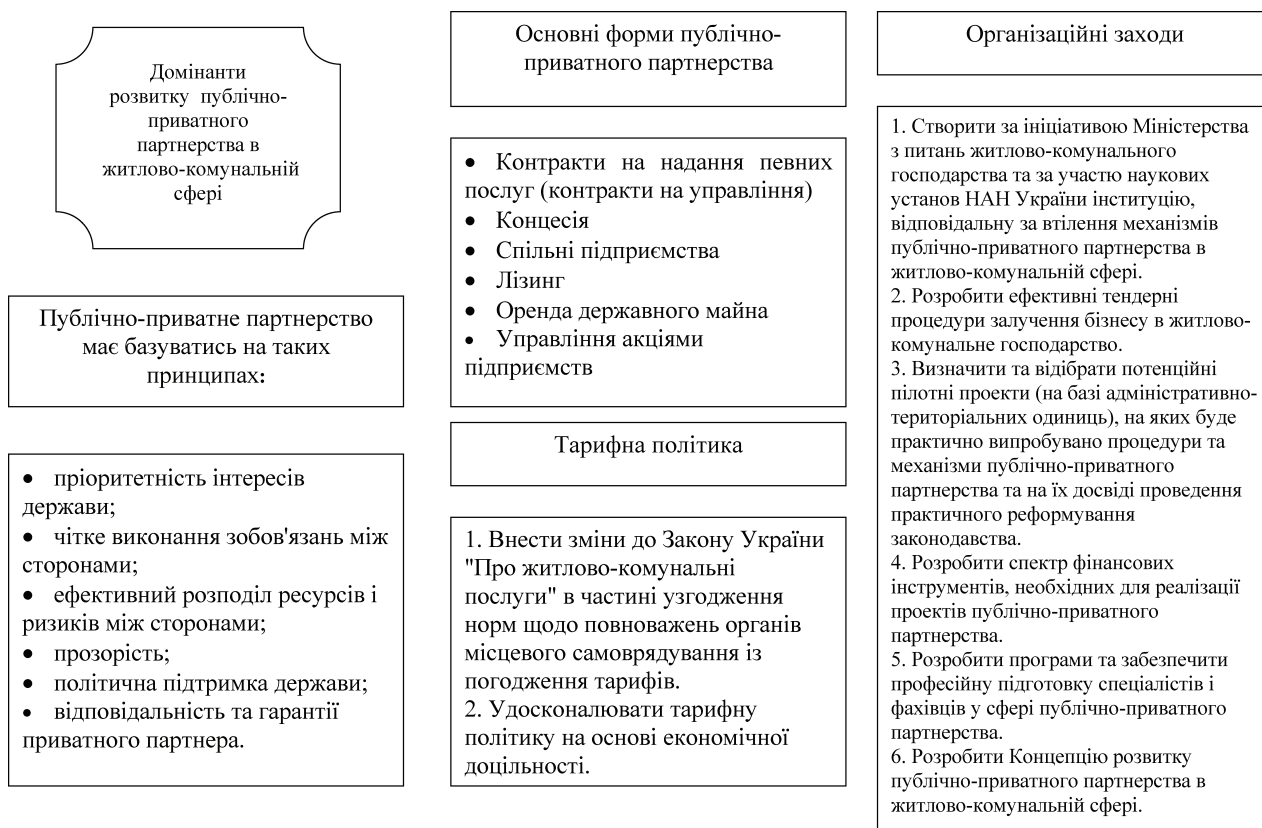

Рис. 5. Домінанти розвитку публічно-приватного партнерства в житлово-комунальній сфері

редового досвіду, нових технологій; розвиток конкуренції на ринку житлових послуг; подолання «популізму» по відношенню до галузі ЖКГ; формування «лобістів» реформ, залучення суспільства до реформування відносин на ринку житла; підвищення якості управління житловим фондом; швидку реакцію на потреби мешканців житлових будинків. Вони мають бути враховані під час побудови кластеру та у визначенні його структури.

Література

1. Богачов С. Особенности современного тарифообразования на услуги в ЖКХ в Украине / С. Богачов, Е. Жданко // Экономика Украины. — 2010. — № 11. — С. 26–35.

2. Джулай Т. М. Загальна оцінка умов функціонування житлово-комунального господарства міст сучасної України / Т. М. Джулай // Регіональні перспективи. — 2003. — № 9–10. — С. 75–82.

3. Герасимчук З. В. Формування регіональної політики становлення недержавного сектора в житлово-комунальному господарстві / З. В. Герасимчук, Н. В. Ковальчук // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Соціально-економічний розвиток регіону: діагностика, стратегія, управління. — 2006. — Вип. 4. — С. 360–374.

4. Волинський Г. Про деякі напрями реформування житлово-комунального господарства України / Г. Волинський // Економіка України. — 2009. — № 8. — С. 78–84.

5. Семенов Г. А. Кластеры підприємств як передумова активізації розвитку регіональної економіки / Г. А. Семенов // Економіка та держава. — 2006. — № 4. — С. 11–13.
6. Семенова Г. А. Національний кластер — новий шлях для прискорення економічного та інноваційного зростання України / Г. А. Семенова, О. С. Богма // Вісник економічної науки України. — 2006. — № 1(9). — С. 127–133.
7. Чижова Т. В. Інноваційна стратегія реформування житлово-комунального господарства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.02.02 / Т. В. Чижова ; НАН України. Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. — Одеса, 2007. — 19 с.
8. Черевиков Є. Л. Передумови розвитку публічно-приватного партнерства у сфері житлово-комунального господарства в Україні / Є. Л. Черевиков // Економіка і прогнозування. — 2010. — № 1. — С. 99–110.
9. Матеріали Управління житлово-комунального господарства Луганської міської ради [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://gorod.lugansk.ua>.
10. Законодавча база України. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/>.
11. Про теплопостачання : Закон України від 02.06.2005 р. № 2633-IV // Офіційний вісник України. — 2005. — № 27. — Ст. 1532.
12. Про питну воду та питне водопостачання : Закон України від 10.01.2002 р. № 2918-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 16. — Ст. 112.
13. Про природні монополії : Закон України від 20.04.2000 р. № 1682-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 30. — Ст. 238.
14. Про ціни та ціноутворення : Закон України від 03.12.1990 р. № 507-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1990. — № 52. — Ст. 650.
15. Про схвалення основних прогнозних макроекономічних показників економічного і соціального розвитку України на 2010 рік : Постанова від 12 вересня 2009 р. № 973 // Офіційний вісник України. — 2009. — № 70. — Ст. 2435.
16. Експрес-випуски щодо стану ЖКХ в Україні. Веб-сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
17. Полякова О. М. Державно-приватне партнерство в Україні: проблеми становлення / О. М. Полякова // Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб. — К. : Техніка, 2008. — Вып. 87. — С. 317–322.

Подано до редакції 03.12.2010 р.